

მტკიცების ტვირთი ინტელექტუალურსამართლებრივ დავაში

I. შესავალი

ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა ძალიან აქტუალურია თანამედროვე მსოფლიოში. გარდა იმისა, რომ იგი ადამიანის ძირითადი უფლებაა¹ და აქედან გამომდინარე, მისი დაცვის უზრუნველყოფა უკვე დიდ მნიშვნელობას იძენს, ის, ასევე, ქვეყნის განვითარების ღონის ერთ-ერთ მაჩვენებელი, მისი პოლიტიკური და ეკონომიკური წინსვლის გარანტია. ინტელექტუალური საკუთრების უფლება საქართველოს კონსტიტუციითაც არის დაცული. კონსტიტუციის 23-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის თანახმად, ინტელექტუალური საკუთრება ხელშეუვალია. აღნიშნული უფლების სანივთოსამართლებრივი საკუთრებისგან განცალკევებით მოწესრიგების აუცილებლობა მისმა სპეციფიკურობამ და თავისებურებებმა განაპირობა. მაგალითად, ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგი, მასთან დაკავშირებული პირადი არაქონებრივი უფლებების დროით შეუზღუდავი თვისების გამო, უპატრონო ნივთად ვერასდროს იქცევა, შესაბამისად, დაუფლებითა და ხანდაზმულობითი ფლობით მასზე სანივთო ხასიათის აბსოლუტური უფლებები არ წარმოიშობა.² ამიტომ აღნიშნული უფლებები სანივთოსამართლებრივ წესრიგს ვერ დაექვემდებარება. რაც შეეხება ინტელექტუალურ ქონებრივ უფლებებს (განსაკუთრებულ უფლებებს, ანუ საკუთრივ ინტელექტუალურ საკუთრებას³), ისინიც სანივთოსამართლებრივისგან აღნიშნული უფლებების მოპოვების წესით განსხვავდებიან. მიუხედავად სამოქალაქო კოდექსის 149-ე მუხლისა, რომელიც ყველა იმ ნივთს, რომელიც უძრავი არ არის, მოძრავ ნივთად აცხადებს, ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტები ცალსახად ამ წესს ვერ დაექვემდებარება და ზოგი მოძრავ

¹ ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის 27-ე მუხლი.

² მაშუკაშვილი დ., ინტელექტუალურ უფლებათა სამართალი, თბილისი, 2012, 12.

³ იქვე, 13.

გად უნდა ჩავთვალოთ, ზოგი – უძრავად.⁴ მაგალითად, სამრეწველო საკუთრებას უძრავი ნივთების მსგავს რეჟიმს უქვემდებარებენ და უფლების წარმოშობა დამოკიდებულია სპეციალურ საჯარო რეესტრში შეტანასა და გამოქვეყნებაზე, როცა ხელოვნებას მიკუთვნებული ქმნილებები მოძრავი ნივთების სამართლებრივი რეჟიმის მსგავს წესრიგსაა დაქვემდებარებული.⁵ სწორედ ამიტომ კონსტიტუციამ განამტკიცა საკუთრების ორი სახე: ჩვეულებრივი საკუთრება (სანივთოსამართლისეული) და მისგან ცალკე მდგომი ინტელექტუალური საკუთრება⁶, რომელიც ვრცელდება ადამიანის გონების ნაყოფზე, ინტელექტუალურ ქმნილებებზე და იყოფა ორ ნაწილად: „საავტორო უფლებად“ და „სამრეწველო საკუთრებად“⁷. მისი დაცვა ზორციელდება როგორც საქართველოს კანონმდებლობით, ასევე, საქართველოში რატიფიცირებული საერთაშორისო კონვენციებით. იგი მოიცავს იმ უფლებებს, რომლებიც ენება: 1. ლიტერატურულ, მხატვრულ და სამეცნიერო ნაწარმოებებს; 2. მსახიობთა შესრულებებს, ფონოგრამებსა და საეთერო მაუწყებლობის პროგრამებს; 3. გამოგონებებს ადამიანის საქმიანობის ყველა სფეროში; 4. სამეცნიერო აღმოჩენებს; 5. სამრეწველო ნიშუშებს(დიზაინს); 6. სასაქონლო და მომსახურების ნიშნებს, საფირმო სახელწოდებებსა და სხვა კომერციულ აღნიშვნებს; 7. არაკეთილდისიერი კონკურენციისგან დაცვასა და სამრეწველო, სამეცნიერო, ლიტერატურულ ან მხატვრულ სფეროში ინტელექტუალური საქმიანობის სხვა შედეგს.⁸ ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტების ასეთი მრავალფეროვნებისა და სპეციფიკურობის გამო, საინტერესოა, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, უფლების სასამართლოში დაცვისას, როგორ ხდება მტკიცების ტვირთის განაწილება. სტატიაში სწორედ ამ საკითხს განვიხილავთ.

⁴ იქვე, 16.

⁵ იქვე.

⁶ იქვე, 13.

⁷ საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, პ. ტურავას რედაქტორობით, თბილისი, 2013, 237.

⁸ იქვე.

II. მტკიცების ტვირთის განაწილების ზოგადი წესი

სამოქალაქო საპროცესო სამართალში არსებობს მტკიცების ტვირთის სამართლიანი და ობიექტური განაწილების სტანდარტი. აღნიშნული სტანდარტის თანახმად, მტკიცების ტვირთი უნდა განაწილდეს იმგვარად, რომ მოსარჩელესა და მოპასუხეს დაეკისროთ იმ ფაქტების დამტკიცება, რომელთა მტკიცება მათთვის უფრო მარტივი და ობიექტურად შესაძლებელია.⁹ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში მტკიცების საგანსა (რა უნდა დამტკიცდეს) და მტკიცების ტვირთს (რომელმა მხარემ უნდა ამტკიცოს) 102-ე მუხლი განსაზღვრავს. ამ მუხლის თანახმად, თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს გარემოებანი, რომლებზედაც იგი თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს ამყარებს. შესაბამისად, მტკიცების საგანს შეადგენენ ფაქტები, რომლებზეც მოსარჩელე და მოპასუხე ამყარებენ თავიანთ სასარჩელო მოთხოვნებსა და სარჩელის წინააღმდეგ მიმართულ შესაგებელს.¹⁰ კიდევ უფრო მკაფიოდ ეს პოზიცია გამოკვეთილია სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-4 მუხლის პირველ ნაწილში, რომლის თანახმადაც, მხარეები თვითონვე განსაზღვრავენ, თუ რომელი ფაქტები უნდა დაედოს საფუძვლად მათ მოთხოვნებს ან რომელი მტკიცებულებებით უნდა დადასტურდეს ეს ფაქტები.¹¹ ამდენად, მტკიცების ტვირთი ერთნაირად ეკისრებათ მხარეებს და თანაბრად გადანაწილება მათ შორის.¹² ის, თუ რომელმა მხარემ რომელი ფაქტები უნდა დაამტკიცოს, უფრო ზუსტად განსაზღვრულია მატერიალურ სამართალში – ყოველი კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობისათვის – შესაბამისი ურთიერთობის მომწესრიგებელ ნორმებში. ამიტომ შეგვიძლია გამოვყოთ ის ძირითადი საკანონმდებლო აქტები, რომელთა საფუძველზეც შესაძლებელია ინტელექტუალურსამართლებრივ დავაში მტკიცების ტვირთის განაწილების საკითხის გადაწყვეტა. ესენია: საქართველოს კანონი „სავტორო და მოძივნაზე უფლებების შესახებ“; „საქართველოს საპატენტო კანონი“; სა-

⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 15 სექტემბრის №ა-ს-711-670-2011 განჩინება.

¹⁰ ლილუაშვილი თ., სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბილისი, 2007, 200.

¹¹ იქვე, 201.

¹² იქვე, 202.

ქართველოს კანონები – „სასაქონლო ნიშნების შესახებ“; „საქონლის ადგილწარმოშობის, დასახელებისა და გეოგრაფიული აღნიშვნის შესახებ“; „დიზაინის შესახებ“; „ცხოველთა და მცენარეთა ახალი ჯიშების შესახებ“; „ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიის შესახებ“. აღნიშნული საკანონმდებლო აქტები ზოგ შემთხვევაში სრულყოფილად არ არეგულირებენ მტკიცების ტვირთის განაწილებას. ამის აუცილებლობა არც არსებობს, როცა სასამართლოს საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის სწორი განმარტებითაც შეუძლია მოვალეობები მხარეებს შორის სამართლიანად გადაანაწილოს. თუ მატერიალური ნორმის საფუძველზე ვერ განისაზღვრება კონკრეტული ფაქტის მტკიცების ტვირთი ინტელექტუალურსამართლებრივ დავაში, აღნიშნულ საკითხს სასამართლო წყვეტს სსკ-ის 102-ე მუხლზე დაყრდნობით. ამასთან, ამ მუხლის გამოყენება უნდა მოხდეს არსებული ფაქტობრივი გარემოებების ანალიზისა და მტკიცების ტვირთის განაწილების ზემოთხსენებული სტანტარტის საფუძველზე.

III. მტკიცების ტვირთის განაწილება მატერიალურსამართლებრივი ნორმების საფუძველზე

მტკიცების ტვირთის განაწილებას არსებითი მატერიალურსამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს, ვინაიდან მხარის მიერ ამ საპროცესო მოვალეობის შეუსრულებლობას ან არაჯეროვნად განხორციელებას ამავე მხარისათვის უარყოფითი, არახელსაყრელი შედეგი მოყვება.¹³ სწორედ ამიტომ მატერიალური სამართალი ადგენს მტკიცების ტვირთის განაწილების სტანდარტს და როგორც საავტორო უფლებასთან, ისე სამრეწველო საკუთრებასთან დაკავშირებული დავისას, შეიძლება ითქვას, აფრთხილებს და ასწავლის უფლების მფლობელებს, როგორ დაასაბუთონ თავიანთი მოთხოვნები თუ შესაგებელი ისე, რომ შესაძლებელი იყოს მათი დაკმაყოფილება. ამგვარად მიიღწევა კანონმდებლის მიზანი, უზრუნველყოს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა.

¹³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 25 მაისის №ას-1268-1526-09 განჩინება.

1. საავტორო უფლებასთან დაკავშირებული დავა

ინტელექტუალური საკუთრების ერთ-ერთ ნაწილად საავტორო უფლების გამოყოფისას, მასში საავტორო უფლების მომიჯნავე უფლებებსაც მოიაზრებენ. ამ უფლებებთან დაკავშირებულ დავაში მტკიცების ტვირთის განაწილების საკითხის გადასაწყვეტად საპროცესო კოდექსთან ერთად უნდა გამოვიყენოთ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომლის მოწესრიგების სფეროა: იმ საავტორო ქონებრივ და პირად არაქონებრივ უფლებებთან დაკავშირებული ურთიერთობები, რომლებიც წარმოიშობა მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებთა შექმნისას და გამოყენებისას (საავტორო უფლებები); შემსრულებლის, ფონოგრამის, ვიდეოგრამის დამამზადებლისა და მაუწყებლობის ორგანიზაციის საავტორო უფლებების მომიჯნავე უფლებებთან დაკავშირებულ ურთიერთობები; მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის უფლებებთან დაკავშირებულ ურთიერთობები.¹⁴

„საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონში მტკიცების ტვირთის პირდაპირი (სიტყვიერი) განსაზღვრა მოცემულია მხოლოდ 65-ე მუხლში, რომელიც ქონებრივი უფლებების კოლექტიურ საფუძველზე მმართველი ორგანიზაციის უფლებებს განსაზღვრავს და ადგენს: საწინააღმდეგოს დამტკიცებამდე ივარაუდება, რომ ყველა ნაწარმოები ან მომიჯნავე უფლების ობიექტი, რომელიც საჯაროდ სრულდება, გადაიცემა ეთერით, კაბელით, ან საზოგადოებისათვის სხვაგვარად ხელმისაწვდომი ხდება, აგრეთვე ჩართულია გადაცემაში, ფონოგრამასა და ვიდეოგრამაში, შედის შესაბამისი კოლექტიური მართვის ორგანიზაციის რეპერტუარში.¹⁵ მტკიცების ტვირთი ეკისრება მოსარგებლეს. სხვა შემთხვევებში მხოლოდ სსკ-ის 102-ე მუხლის პირველ ნაწილთან კავშირში და კანონის სისტემური და ლოგიკური ანალიზის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, თუ ვის აკისრია მტკიცების მოვალეობა. ამ მეთოდს მიმართავს მტკიცების ტვირთის სამართლიანი და ობიექტური განაწილებისას სასამართლო. მაგალითად, „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ კანონში პირდაპირ არ არის მითითებული, ვის ეკირება მტკიცება, რომ წარმოადგენს

¹⁴ იხ., „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის პირველი მუხლი.

¹⁵ იქვე, 65-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

ვიდეოგრამის დამამზადებელს, თუმცა მტკიცების ტვირთი შესაძლებელია დადგინდეს ნორმის შინაარსიდან გამომდინარე. ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში უზენაესი სასამართლო მიუთითებს კანონის მე-4 მუხლის „თ“ ქვეპუნქტზე და განმარტავს, რომ აღნიშნული მუხლით დადგენილია, თუ ვინ ივარაუდება ვიდეოგრამის დამამზადებლად საწინააღმდეგოს დადასტურებად. შესაბამისად, ვიდეოგრამის დამამზადებლის იდენტიფიცირება და სარწმუნოდ დადასტურება მოწინააღმდეგე მხარის მტკიცების ტვირთს წარმოადგენს.¹⁶ აღნიშნული განმარტების საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სხვა მსგავს შემთხვევებშიც, როცა კანონი აწესებს პრეზუმფციას, საწინააღმდეგოს დამტკიცება მოწინააღმდეგე მხარის ტვირთს წარმოადგენს. ასეთი შემთხვევები ეხება: ფონოგრამის დამამზადებელს(მე-4 მუხლის „ქ“ ქვეპუნქტით); ავტორს/საავტორო უფლების მფლობელს (რომელიც ასეთად მითითებულია „საქპატენტში“ დეპონირების დამადასტურებელ მოწმობაში¹⁷ და ასევე, პირს, რომელიც სათანადო წესით აღნიშნულია, როგორც ავტორი ნაწარმოების ორიგინალზე ან ასლზე. იგივე წესი მოქმედებს, ასევე, ნაწარმოების ფსევდონიმით გამოქვეყნებისას, თუ ავტორი ამ ფსევდონიმით საყოველთაოდ ცნობილია¹⁸. ამასთან, როცა ნაწარმოები ქვეყნდება ფსევდონიმით (გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ავტორი ამ ფსევდონიმით საყოველთაოდ ცნობილია) ან ანონიმურად, გამოცემელი, რომლის სახელი ან დასახელებაც სათანადო წესით აღნიშნულია ნაწარმოებზე, ითვლება ავტორის წარმომადგენლად, თუ არ არსებობს საწინააღმდეგო დასაბუთება¹⁹. ინტელექტუალური საკუთრების პრეზუმფციით დაცვის აღნიშნული წესი მოქმედებს არა მარტო საავტორო უფლებებთან, არამედ სამრეწველო საკუთრებასთან დაკავშირებითაც. მტკიცების ტვირთის განაწილების აღნიშნული წესი სრულ შესაბამისობაშია ბერნის 1886 წლის „ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებების დაცვის შესახებ“ კონვენციასთან. ინტელექტუალური შემოქმედების შედეგზე უფლების მფლობელს მტკიცების ტვირთის ამგვარი რეგულირება ავალდებულებს,

¹⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 12 ოქტომბრის №ას-977-1011-2011 განჩინება.

¹⁷ „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9¹ მუხლი.

¹⁸ იქვე, მე-10 მუხლი.

¹⁹ იქვე, მე-10 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი.

დამტკიცებული ჰქონდეს თავისი უფლებები იმდენად მაინც, რომ მოხდეს მასზე ზემოთხსენებული პრეზუმფციების გავრცელება. რომ არა აღნიშნული ვალდებულება, ჩემი აზრით, შეუძლებელი იქნებოდა ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის მაღალი სტანდარტის დაწესება და თავად უფლების მფლობელთა ინტერესების დაცვა.

2. სამრეწველო საკუთრებასთან დაკავშირებული დავა

სამრეწველო საკუთრება უძრავი ნივთების დაცვის რეჟიმის მსგავს წესრიგს ექვემდებარება და განსაკუთრებული უფლების მოპოვებისათვის აუცილებელია მისი დარეგისტრირება სპეციალურ საჯარო რეესტრში. შესაბამისად, რეგისტრაციის შემდეგ მასზეც, როგორც რეგისტრირებულ საავტორო უფლებებზე, გავრცელდება პრეზუმფცია. ამდენად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ პრეზუმფციითაა დაცული განსაკუთრებული უფლების მფლობელი დიზაინზე (რომლის დაცვაც ხდება „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ კანონის საფუძველზე, თუ იგი დარეგისტრირებული არ არის „საქპატენტში“); ადგილწარმოშობის დასახელებასა და გეოგრაფიული აღნიშვნაზე; ინტეგრალური მიკროსქემის ტოპოლოგიაზე; სასაქონლო ნიშანზე; გამოგონებასა თუ ცხოველის ან/და მცენარის ახალ ჯიშზე. სამრეწველო საკუთრების დაცვისას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება რეგისტრაციის ფაქტს მთელ მსოფლიოში. საკმაოდ გახმაურებულ საქმეა დავა ჩინურ კომპანია *Proview*-სა და *Apple*-ს შორის. *Proview* ამტკიცებდა, რომ სახელი „i-Pad“ მან გაცილებით ადრე, 2000 წელს დაარეგისტრირა, რის გამოც, *Apple*, ჩინური კანონმდებლობის თანახმად, იძულებული იყო თავისი პროდუქტია ჩინეთის რეგიონების გაყიდვიდან ამოეღო. დავის მოგვარება და ჩინეთის ბაზარზე „i-Pad“-ის დაბრუნება *Apple*-მა მხოლოდ 60 მილიონი აშშ დოლარის გადახდის შემდგომ მოახერხა.

სამრეწველო საკუთრებაზე უფლებების დაცვის ერთ-ერთ სახე არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთაა. კომერციული საიდუმლოების დაცვას განსაკუთრებით დიდ მნიშვნელობას ამერიკული სამართალი ანიჭებს. რაც შეეხება კონტინენტური ევროპის ქვეყნებს, მაგალითად, გერმანიაში, იგი ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტად განიხილება, მაგრამ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის აღკვეთის საკითხი დგება. ამასთან, საწარმოო-კომერციულ საიდუმლოებას

ინტელექტუალური საკუთრების „გერადაც“ („Stiefkind“) მოიხსენიებენ და დაცვისას ისეთივე მნიშვნელობას ანიჭებენ, როგორსაც ქონებას. ამიტომ აღნიშნული საკითხი გერმანიაში დელიქტური სამართლის წესებით წესრიგდება.²⁰ ქართულ სამართალში კომერციული საიდუმლოების, ნოუ-ჰაუს დაცვა ზორციელდება სამოქალაქო კოდექსითა (1105-ე მუხლის მე-2 ნაწილი) და სამრეწველო საკუთრების შესახებ სხვა საკანონმდებლო აქტებით. თუმცა, ძირითადი ნორმა, რომელიც კომერციული საიდუმლოების დაცვისას გამოიყენება, ისევ 1105-ე მუხლია. აღნიშნული მუხლის პირველი ნაწილი მტკიცების ტვირთსაც ეხება და მას აკისრებს მეწარმეს, რომელმაც განსაკუთრებული უფლება ამ ინფორმაციაზე უნდა დაადასტუროს „მისი საიდუმლოდ შენახვისთვის გაწეული აუცილებელი და საკმარისი ღონისძიებით“. ამასთან, ნოუ-ჰაუ უნდა წარმოადგენდეს „განსაკუთრებული მნიშვნელობის ტექნოლოგიურ, ორგანიზაციულ ან კომერციულ ინფორმაციას“, თუმცა იმას, რომ ინფორმაცია ნამდვილად ასეთია, მეწარმე არ ამტკიცებს. აღნიშნულ შეფასებას აკეთებს სასამართლო წარმოდგენილი ინფორმაციის საფუძველზე. როგორც, მაგალითად, საავტორო უფლების ობიექტის განსაზღვრისას სასამართლო თავად ასაბუთებს, არის თუ არა წარმოდგენილი ობიექტი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონით დაცული. ამისთვის მას შეუძლია მოიწვიოს შესაბამისი მეცნიერ-სპეციალისტები ან საჭიროების შემთხვევაში დანიშნოს ექსპერტიზა მეცნიერ-სპეციალისტთა მონაწილეობით.²¹ ამდენად, მტკიცების ტვირთი მეწარმეს შესაძლებელი დაეკისროს გაწეული ღონისძიებების ნაწილში. ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნისას მან უნდა ამტკიცოს მიყენებული ზიანის დადგომის ფაქტი და ზიანის ოდენობაც.

III. ინტელექტუალური საკუთრების უფლების დაცვა, ზიანის ანაზღაურება და კომპენსაცია

ინტელექტუალური საკუთრების უფლების დარღვევისას, დარღვევის ნებისმიერი სახის შემთხვევაში, აღნიშნულ ფაქტს ამტკიცებს მისი მფლობელი.

²⁰ McGuire, Joachim, Künzel, Weber: Der Schutz durch Rechte des Geistigen Eigentums und durch das Recht des unlauteren Wettbewerbs (Q215), GRUR Int 2010, 829.

²¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2009 წლის 13 ნოემბრის განჩინება №ას-470-782-09.

ბელი, დაზარალებული. მტკიცების ტვირთის ამგვარი განაწილება სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ მოპასუხე ჭეშმარიტებასთან უფრო ახლოს მდგომ მხარედ განიხილება.²² იგი განპირობებულია მტკიცების ტვირთის ობიექტური და სამართლიანი განაწილების წესით, რომელიც საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის 1-ლი ნაწილიდან გამომდინარეობს და რომლის მიხედვითაც, თითოეულმა მხარემ უნდა დაამტკიცოს გარემოებანი, რომლებზედაც იგი თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს ამყარებს. თუმცა, სწორედ აღნიშნული წესის საფუძველზეა შესაძლებელი, სასამართლომ მოპასუხესაც დააკისროს უფლების დარღვევის საწინააღმდეგო პოზიციის გამამყარებელი გარემოებების მტკიცების ტვირთი. ამის მაგალითი გვხვდება უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაში, სადაც დავა ეხებოდა მოპასუხის, ტელევიზიის მიერ თარგმანის არასწორად შესრულებას, რის შედეგადაც, არასწორად იქნა გახმოვანებული სერიალი და მოსარჩელის (სცენარისტის) გვარი წაკითხული – შესაბამისად, დაირღვა მისი საავტორო უფლება. სსკ-ის 102-ე მუხლის პირველ ნაწილზე დაყრდნობით სასამართლომ დაადგინა, რომ მოცემულ შემთხვევაში მტკიცების მოვალეობა ჰქონდა მოპასუხეს, რომელიც შესაგებელში ეყრდნობოდა ფაქტს თარგმანის სწორად შესრულების შესახებ.²³

საკმაოდ რთულად რეგულირებად საკითხს წარმოადგენს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვა ინტერნეტში, ამიტომ არც მტკიცების ტვირთის განაწილება იქნება შესაბამის დავაში მარტივი. უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკა ამ თემასთან დაკავშირებით თითქმის არ არსებობს. ერთადერთი გადაწყვეტილება, რომელიც ინტერნეტში ინტელექტუალური საკუთრების ობიექტის დაცვას ეხება, მიღებულია 2000 წელს. აღნიშნული გადაწყვეტილება ეხება კონფლიქტს დომეინის გამოყენების დროს – სხვის სახელზე რეგისტრირებული სასაქონლო ნიშნისა და დომეინის დამთხვევისას. სასამართლომ დავის გადაწყვეტისას არსებითად მიიჩნია რეგისტრაციის მიზანი და დრო. იგი დაეყრდნო სამრეწველო საკუთრების დაცვის პარიზის კონვენციის მე-10 *bis* მუხლს (არაკეთილსინდისიერი კონკურენცია) და განმარტა, რომ დომეინური სახელისა და სასაქონლო ნიშნის გამოყენების მართლზომიერება შეფასებულ უნდა იქნეს საქმიანი ბრუნვის ტრადიციები-

²² Benkard, Patentgesetz, 10. Aufl., 2006, Rn 114-116a.

²³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 26 ოქტომბრის №ას-353-329-2010 გადაწყვეტილება.

სა და უფლების განხორციელების მართლზომიერი საზღვრების გათვალისწინებით.²⁴ აღნიშნული თვალსაზრისით, არამართლზომიერად უნდა იქნეს მიჩნეული, არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის მიზნით ინტერნეტში დომეინად დარეგისტრირდეს ნიშანი, რომელიც უკვე არსებული გარკვეული რეპუტაციის მქონე სასაქონლო ნიშნის იდენტური ან მსგავსია. ასევე, არამართლზომიერად უნდა იქნეს მიჩნეული უკვე დარეგისტრირებული დომეინური სახელის სხვა პირის მიერ სასაქონლო ნიშნად რეგისტრაცია და შემდეგში სასაქონლო ნიშანზე განსაკუთრებული უფლების საფუძველზე დომეინის გამოყენების აკრძალვა.²⁵ ჩემი აზრით, სასამართლომ სწორად განსაზღვრა ის ფაქტები, რომლებიც მხარეებს უნდა ემტკიცებინათ და რის საფუძველზეც შეგვიძლია განვსაზღვროთ, როგორ იქნებოდა მტკიცების ტვირთი სამართლიანად განაწილებული: თითოეულმა მხარემ უნდა ამტკიცოს რეგისტრაციის ფაქტი და მიზანი. ამასთან, დავის გადაწყვეტისას დიდი მნიშვნელობა მიენიჭება რეგისტრაციის დროს. რაც შეეხება საავტორო უფლებების დარღვევას ინტერნეტის გამოყენებით, ჩემი აზრით, ამ შემთხვევაშიც, 102-ე მუხლის საფუძველზე, თანაბრად უნდა გადანაწილდეს მტკიცების ტვირთი, ვინაიდან, თუ მოსარჩელე უფლების დაცვისას ეყრდნობა უფლების დარღვევის ფაქტს, შესაგებელი მთლიანად იმ გარემოებაზეა აგებული, რომ არავითარ დარღვევას მოპასუხის მხრიდან ადგილი არ ჰქონია და ამასთანავე, მოსარჩელისათვის ზედმეტად მძიმე ტვირთი იქნება იმის დამტკიცების დავალება, თუ კონკრეტულად ვის მიერ მოხდა უფლების დარღვევა. მან უნდა მიუთითოს უფლების დამრღვევ საკვარაუდო პირზე, რომელსაც შესაძლებლობა ექნებოდა უფლების დამრღვევი ქმედებები განეხორციელებინა. აღნიშნული პირი არის იმ ინტერნეტ კავშირის მფლობელი, რომლის გამოყენებითაც მოხდა უფლების დარღვევა. იმის გათვალისწინებით, რომ ხშირ შემთხვევაში, შესაძლებელია, მფლობელის გარდა სხვა პირებსაც ჰქონდეთ მასთან წვდომა, აუცილებელია მტკიცების ტვირთი მოპასუხესაც დაეკისროს, რათა მოსარჩელეს გაუადვილდეს დარღვეული უფლების აღდგენა და დაცვა. ამ მხრივ, საინტერესო პრაქტიკა აქვს გერმანიის უზენაეს სასამართლოს. საავტორო უფლების ინტერნეტის საშუალებით დარღვევის შემთხვევაში, იგი საკვარაუდო

²⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2000 წლის 11 ოქტომბრის №3კ/589 გადაწყვეტილება.

²⁵

დამრღვევსაც აკირებს მტკიცების ტვირთს და მეტიც, ავალდებულებს, თავად დაასაზღვროს ის პირები, ვისაც შეეძლოთ მისი ინტერნეტ კავშირით ესარგებლათ. აღნიშნული მტკიცება საჭიროა მაშინ, როცა უფლების დარღვევის მომენტში საკმარისად არ იყო დაცული ინტერნეტ კავშირი ან მფლობელის მიერ მისი სხვა პირთათვის განზრახ დათმობა მოხდა.²⁶ შეიძლება ითქვას, მოპასუხის მტკიცების ტვირთი, საკუთარი პასუხისმგებლობის გამოსარიცხად თუ შესამსუბუქებლად, უფლების დარღვევის ფაქტის გამოძიებასა და სხვა სავარაუდო დამრღვევი პირების გამოვლენასაც გულისხმობს.

ზიანის მიყენების ფაქტისა და განცდილი ზიანის ოდენობის მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით გამონაკლისები არ გვხვდება და იგი 102-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის საფუძველზე მოსარჩელეს ეკისრება. აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტისას მნიშვნელოვანია „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონის 59-ე მუხლიც, რომლის თანახმად, საავტორო, მომიჯნავე და მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის უფლებების დაცვა ითვალისწინებს ამ უფლებების მფლობელთა შესაძლებლობას, მოითხოვონ ზიანის ანაზღაურება შემოსავლის ჩათვლით; ზიანის ანაზღაურების ნაცვლად იმ შემოსავლის ჩამორთმევა, რომელიც დამრღვევმა მიიღო მათი უფლებების დარღვევის შედეგად; ზიანის ანაზღაურებისა და შემოსავლის ჩამორთმევის ნაცვლად კომპენსაციის გადახდა, რომლის ოდენობასაც განსაზღვრავს სასამართლო. ამასთან, კომპენსაცია არ უნდა იყოს დარღვეული უფლების კანონიერად გამოყენების შემთხვევაში უფლების მფლობელის მიერ მისაღები ფულადი ანაზღაურების ათმაგ ოდენობაზე ნაკლები. შესაბამისი საფუძვლის არსებობისას, საავტორო უფლების მფლობელს შეუძლია მოითხოვოს როგორც მატერიალური, ისე მორალური ზიანის ანაზღაურებაც. მორალურ ზიანთან დაკავშირებით სააპელაციო სასამართლოს არაერთხელ გაუკეთებია ვრცელი განმარტება. მისი განმარტებით, მორალური ზიანი შეიძლება მდგომარეობდეს ფიზიკურ ტკივილში, რომელიც დაკავშირებულია ჯანმრთელობისათვის ზიანის ან სხვაგვარი ვნების მიყენებასთან. ფიზიკური და ზნეობრივი ტანჯვის ხასიათი უნდა შეფასდეს ზიანის მიყენების ფაქტობრივი გარემოებების, ასევე, დაზარალბულის ინდივიდუალური თავისებურებების (მაგალითად, ასაკი, ფიზიკური

²⁶ Bundesgerichtshof, Urteil vom 08.01.2014, AZ: I ZR 169/12.

მდგომარეობა), აგრეთვე სხვა გარემოებათა გათვალისწინებით, რომლებიც ადასტურებს, თუ რა სიმძიმის ტანჯვა გადაიტანა დაზარალებულმა. კომპენსაციის მოცულობა კი უნდა განისაზღვროს ტრავმის, ჯანმრთელობის სხვა დაზიანების სიმძიმის ხარისხიდან და სხვა გარემოებებიდან გამომდინარე, რომლებიც ადასტურებენ დაზარალებულის მიერ გადატანილ ფიზიკურ და ზნეობრივ ტანჯვას. ანაზღაურების ოდენობის განსაზღვრა ხდება აგრეთვე ზიანის მიმყენებლის ქონებრივი მდგომარეობის, დაზარალებულის ბრალის ხარისხის და სხვა კონკრეტულ გარემოებათა გათვალისწინებით.²⁷ ამდენად, დაზარალებულის მიერ მხოლოდ იმის მითითება, რომ მან ძლიერი სულიერი ტკივილი განიცადა მისი უფლების დარღვევის გამო, აღნიშნული ფაქტის დამადასტურებელი გარემოებების გარეშე (ან საწინააღმდეგო გარემოებით), დაუსაბუთებლად მიიჩნევა და ვერ იქნება მორალური ზიანის ანაზღაურების საფუძველი.²⁸ რაც შეეხება კომპენსაციას, სააპელაციო სასამართლო ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში²⁹ აღნიშნავს, რომ 59-ე უხლის 1-ლი ნაწილის „ე“ ქვეპუნქტი კანონში ჩაიწერა 2005 წლის 3 ივნისის №1585 კანონის საფუძველზე და მისი ძირითადი მიზანი იყო უფლების მფლობელის გათავისუფლება ზიანის ოდენობის მტკიცების ტვირთისაგან, რის გამოც ტერმინი „ზიანი“ შეიცვალა ტერმინით „კომპენსაცია“. ამ ნორმამ, „სახელმწიფო ბაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის იმ დებულებასთან ერთად, რომლითაც საავტორო უფლებებიდან გამომდინარე დავებზე მოსარჩელები სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან თავისუფლდებიან, შექმნა ნოყიერი ნიადაგი იმისათვის, რომ ასეთმა მოსარჩელებმა ასტრონომიული თანხების მოთხოვნით მიმართონ სასამართლოებს და გაასაჩივრონ სასამართლოს აქტები სამივე ინსტანციით. თუმცა, სასამართლო პრაქტიკამ დანერგა მიდგომა იმის შესახებ, რომ 59-ე მუხლით განსაზღვრული როგორც ზიანი, ისე კომპენსაცია უნდა აითვალოს არა მოსარჩელის მოსაზრებებიდან (ვინაიდან მას ამის მტკიცება არ ევალება)

²⁷ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2013 წლის 2 ივლისის №28/805-13 განჩინება.

²⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2009 წლის 13 ნოემბრის განჩინება №ას-470-782-09.

²⁹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2013 წლის 2 ივლისის №28/805-13 განჩინება.

გამომდინარე, არამედ კანონის დანაწესისა³⁰ და საქმის ფაქტობრივი გარემოებების გათვალისწინებით. ამასთან, ზიანის (ქონებრივი და არაქონებრივი) ანაზღაურება და კომპენსაციის გადახდა ერთმანეთისგან განსხვავებული მოთხოვნებია და ერთმანეთის დამოუკიდებლად შეიძლება არსებობდნენ.³¹ მნიშვნელოვანია, რომ 59-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტი ბრალეული მოქმედების ელემენტის არსებობას არ ითვალისწინებს. ამდენად, კომპენსაციის მოთხოვნისას უფლების მფლობელს მტკიცების ტვირთი არ აკისრია.

IV. დასკვნა

ინტელექტუალურსამართლებრივ დავაში მტკიცების ტვირთის განაწილება ხდება როგორც მატერიალური, ისე საპროცესო კანონმდებლობის საფუძველზე. ნებისმიერ შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, ინტელექტუალური უფლებების რა ტიპის დარღვევაა, ინტელექტუალური საკუთრების უფლების რომელი ობიექტის დაცვა ხდება და რომელი სამოქალაქოსამართლებრივი ნორმა განსაზღვრავს მტკიცების ტვირთს, მისი ობიექტური და სამართლიანი განაწილების პირობებში, აუცილებელია მოხდეს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 102-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის მართებული განმარტება. ეს კი გულისხმობს, რომ თითოეულმა მხარემ უნდა დამტკიცოს გარემოებანი, რომლებზედაც იგი თავის მოთხოვნებსა და შესაგებელს ამყარებს. ამასთან, თითოეულ მხარეს უნდა დაეკისროს იმ ფაქტების დამტკიცება, რომელთა მტკიცება მისთვის უფრო მარტივი და ობიექტურად შესაძლებელია, ვიდრე მოწინააღმდეგე მხარისთვის. აღნიშნული წესის უგულებელყოფა დაარღვევდა შეჯიბრებითობის პრინციპს, რომლის თანახმადაც, მხარეები სარგებლობენ თანაბარი უფლებებითა და შესაძლებლობებით, დაასაბუთონ თავიანთი მოთხოვნები, უარყონ ან გააქარწყლონ მეორე მხარის მიერ წამოყენებული მოთხოვნები, მოსაზრებები თუ მტკიცებულებები. ამდენად, მტკიცების ტვირთის სწორად განაწილებას ინტელექტუალურსამართლებრივ დავაში არსებითი მნიშვნელობა აქვს სა-

³⁰ „უფლების კანონიერად გამოყენების შემთხვევაში უფლების მფლობელის მიერ მისაღები ფულადი თანხის ათმაგი ოდენობით“.

³¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 14 ივნისის №ას-280-264-2011 განჩინება.

მართლიანი სასამართლო გადაწყვეტილების მიღებისთვის და მის გარეშე ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის კერძო ერთი გარანტია სრულყოფილი ვერ იქნება.